

სამეცნიერო სტატიები

სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების მიმართულა

გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსით სარგებლობის სამართლებრივი საკითხები

ზვიად გოგრიჭიანი

ივ.ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი,
სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ლექტორი

აბსტრაქტი

თემაში განხილულია ბუნებასარგებლობის და გარემოს დაცვის თანამედროვე აქტუალური საკითხები, რომლის გადაწყვეტის ეფექტურობა ბევრად განსაზღვრავს კაცობრიობის ხვალისდელი დღის ბედს. ხაზგასმით აღნიშნულია სამეცნიერო – ტექნიკურ რევოლუციასა და პლანეტის მოსახლეობის სწრაფ ზრდასთან ერთად საზოგადოების მოთხოვნილება ბუნებრივ რესურსებზე. გარემოს დაცვის ისეთი დიდი მნიშვნელობა კაცობრიობას ავალდებულებს ყველაფერი ილონოს ბუნების ობიექტების მოვლა-შენარჩუნებისათვის. ამ საქმეში ამჟამად ჩაბმულნი არიან სხვადასხვა საქმიანობის წარმომადგენლები და ყველა თავისი კუთხით ცდილობს გადაჭრას კაცობრიობისათვის ეს ფრიად დიდმნიშვნელოვანი პრობლემა. წარმოდგენილ სტატიაში გარემოს დაცვის პრობლემა კომპლექსურადაა წარმოჩენილი ამიტომ ხაზგასმულია ამ პრობლემას დიდი ადგილი უჭირავს იურისპრუდენციაშიც. ყურადღების მიღმა არ უნდა დარჩეს, რომ საქართველო მდიდარია ბუნებრივი ობიექტებით, საქართველოში ოცამდე ნაკრძალია, რომლებიც მდიდარია მცენარეულობით და ნადირ ფრინველით, ჩვენს ნაშრომში ეს საკითხი სპეციალურად იქნა შესწავლილი შეძლებისდაგვარად გაკეთებულია პრაქტიკული დასკვნები მოქმედი კანონმდებლობის გასაუმჯობესებლად.

საკვანძო სიტყვები: გარემოს დაცვა; ბუნებრივი რესურსები; ნაკრძალი; სამართალი.

მსოფლიო გლობალურ პრობლემებს შორის გარემოს დაცვა ერთ-ერთი უპირველესია. გარემოსათვის მიყენებული ზიანი სულ უფრო ზრდის ეკოლოგიური კატასტროფის საფრთხეს. კოდექსის მეათე კარი მთლიანად ეთმობა პასუხისგებლობას იმ დანაშაულის ჩადენისათვის, რომლებიც გარემოს დაცვის და ბუნებრივი რესურსების სარგებლობის წესის წინააღმდეგაა მიმართული ეს კარი დღესდღეობით სულ ოც მუხლს მოიცავს და მეტ- ნაკლებად ბუნების ყველა კომპონენტს იცავს დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან კოდექსით, როგორც პროფ.ო.გამყრელიძე აღნიშნავს პირველად დაწესდა პასუხისგებლობა საქართველოს“ წითელ ნუსხაში“ შეტანილი გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი გარეული ცხოველის ან ველური მცენარის ადგილსამყოფელის მოშლისათვის დაცული ტერიტორიის რეჟიმის დარღვევისათვის სიახლეა აგრეთვე პასუხისგებლობა ეკოციდის გამო, მაგრამ ეს შემადგენლობა შეტანილია იმ კარში რომელიც ითვალისწინებს სისხლის სამართლებრივ

დასჯას კაცობრიობის წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულთა ჩადენისათვის.

გარემოს დაცვასა და რაციონალურ ბუნებათსარგებლობას, საზოგადოების ეკოლოგიური, ეკონომიკური და სოციალური ინტერესების ჰარმონიულ შეხამებას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, თავისი ბუნებით ეკოლოგიური სისტემა გლობალურია, ის სცილდება ნაციონალურ ინტერესებს, ამიტომ საჭიროა ბუნებრივი გარემოს საერთაშორისო სამართლებრივი დაცვა და სახელმწიფოთა თანამშრომლობა ამ სფეროში სახელმწიფოთა ცალკეული ძალისხმევა თუ ეს თანამშრომლობა არ ისახავს მიზნად არასაკმარისია ბუნებრივი გარემოს გლობალურად დაცვის უზრუნველსაყოფად. ბუნების დაცვა საყოველთაო სახალხო საქმედ იქცა და ბუნების ობიექტების მოვლა შენარჩუნების საქმეში ჩაბმული არიან მოსახლეობის სულ სხვადასხვა ფენების წარმომადგენლები, დიდი და პატარა მუშა და ინტელიგენტი მოხუციც და ახალგაზრდაც ქალიც და კაციც.

როგორც აღვნიშნეთ, ბუნების დაცვა კომპლექსურად ხორციელდება, ყველა დარგის წარმომადგენელი თავისი კუთხით უდგება ამ საკითხს ამიტომ ამ პრობლემას დიდი ადგილი უჭირავს იურისპრუდენციაშიც. ბუნების დაცვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი გახლავთ ბუნების სამართლებრივი დაცვის საკითხი. საქართველოს კანონმდებლობამ ღირსეული ადგილი დაუთმო ბუნების სასიცოცხლო იმპულსების, ფლორის და ფაუნის სიჯანსაღის განუხრელ დაცვას საქართველოს უმაღლესი სასამართლოს პლენუმის 1995 წლის 3 აგვისტოს N2 დადგენილებაში მითითებულია გარემოს დაცვის შესახებ კანონმდებლობის შესრულება ბუნებრივი რესურსების მომჭირნე, რაციონალური გამოყენება ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სახელმწიფო ამოცანაა, რომლის გადაწყვეტაზე დიდად არის დამოკიდებული ადამიანის ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა ქვეყნის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ამოცანების გადაწყვეტა. ბარბაროსული ძალები ძალები ესხმიან რა თავისი ქვეყნის ფლორასა და ფაუნას, დაუზოგავად ანადგურებენ მის უკვდავ და განუმეორებელ მცენარეთა და ცხოველთა სამყაროვ. ო. გამყრელიძე აღნიშნავს ბუნებაზე ადამიანის გამანადგურებელი ზემოქმედება განსაკუთრებით საგრძნობი გახდა 19-საუკუნის მიწურულსა და 20-ე საუკუნის დამდეგისათვის. დღეისათვის როცა ტექნიკური პროგრესი უდიდესად განვითარებულია და ძლიერ სწრაფად მიდის წინ დღის წესრიგში დადგა ბუნებრივი რესურსების ბუნების ობიექტების მთლიანი ხელშეუხებლობის პრობლემა კანონმდებლობამ საჭიროდ ჩათვალა ბრძოლა გამოუცხადოს ბუნების სიმდიდრეთა გამჩანაგებლებს, შეიძლება ითქვას ეკოლოგიურ მტრებს. პროფ. ო. გამყრელიძის აზრით, ადამიანი მიხვდა იმდენად აჯობა ბუნებას მან მეცნიერებისა და ტექნიკის დახმარებით, რომ საჭირო გახდა ამ ბრძოლის ამ ზემოქმედების შენელება უფრო კანონზომიერად წარმართვა რათა ბუნება თავისი პირვანდელი სახით მთლიანად არ განადგურდეს. წინააღმდეგ შემთხვევაში ბუნების განადგურება საფრთხეს უქმნის ადამიანის არსებობას ჩვენს პლანეტაზე (სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები გვ.177) გულახდითად უნდა ითქვას, ძველი საკანონმდებლო ნორმები დაუხვეწელობისა და რაოდენობრივი სიმცირის გამო ვერ პასუხობდა ეკოლოგიური დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის მოთხოვნებს ადრეულ ლიტერატურაში და სისხლის სამართლებრივ ნორმებში იყო განსაზღვრული ბუნების ხელყოფის ობიექტები, მაგრამ ისინი სრულიად სქემატურად შერჩევით იცავდნენ ბუნების განუზომელ მშვენიერებას ვერ ამოიწურებოდა ობიექტების სიღრმე და საჭიროების განზომილება.

უნდა ითქვას, რომ საქართველო ძალზე მდიდარია ბუნებრივი ობიექტებით განსაკუთრებით განთქმულია ჩვენი ფლორა და ფაუნა, მთის მჩქეფარე მდინაარეები და ანკარა ნყაროები, სუფთა ჰაერი და მოშრიალე ულრანი ტყეები საქართველოში ამჟამად ოცამდე ნაკრძალია რომლებიც მდიდარია მცენარეულობით და ნადირ – ფრინველით. მიუხედავად ამისა, ბევრი ნადირ ფრინველი საქართველოში ან გადაშენდა ან გადაშენების გზაზეა. კიდევ უფრო მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა ჩვენი ფაუნა მას შემდეგ, რაც ნადირობის საშუალებად გამოიყენება საჭაერო ტრანსპორტი ამჟამად

¹ სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები. ნიგნი IV. გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი. რედაქტორი გ.ფერაძე, გვ-177.

ვერტმფრენმა გადაშენების საფრთხის წინაშე დააყენა კავკასიური ჯიხვი, რომელიც ერთადერთი და უნიკალურია მთელ მსოფლიოში. ხშირია აგრეთვე ღამით ავტომანქანის ფარებით კურდღლებზე ნადირობა კურდღელი მოექცევა ფარების შუქში და ამით ის მონადირის იოლი მსხვერპლი ხდება.¹ ასევე ცნობილია მაგალითად რომ ჯერ კიდევ ორმოციან, ორმოცდაათიან წლებში შირაქის ველზე მთლიანად განყვიტეს ქურციკი. ამ კეთილშობილურ ცხოველს შირაქის ველზე დევნიდნენ ავტომანქანით დევნას ქურციკი ვერ უძლებდა და გული უსკდებოდა და კვდებოდა (ნ.კეცხოველი) საერთოდ ეკოლოგიური სივრცე დედამიწის ბუნებრივ მშვენიერებას მოიცავს რაც წარმოადგენს კაცობრიობის სასიცოცხლო ბელელს რომლის დაცვა და ნორმალური გამოყენება ნამდვილად უნდა იყოს არა მარტო რომელიმე ერის და ქვეყნის, არამედ დედამიწის მოაზროვნე ბინადართა სისხორცეული და თანაბრად საზრუნავი საერთო საქმე მის დაცვა საჭიროებას არა მხოლოდ რომელიმე შემადგენელი კომპონენტის ხელყოფის აკრძალვას არამედ ამ ბრძოლამ უნდა მოიცავს ყველა ის სფერო სადაც ადამიანის გონება მიწვდება დედამიწას ბოროტული ხელყოფის განზრახვით.

თავდაპირველად ადამიანის ზემოქმედება ბუნებაზე ძლიერ შესამჩნევი არ იყო, რადგან ეს დაპირისპირება შედარებით სუსტად იყო გამოხატული ბევრი პირველყოფილი ცხოველი მთლიანად გადაშენდა და მათი სახსენებელიც კი აღარ არის დედამიწაზე ადამიანის როლი ამ განადგურებაში არც თუ ისე დიდი იყო დღეს – დღეობით ბუნებრივ სიმდიდრეთა შენარჩუნებისა და რაციონალურად გამოყენების უზრუნველსაყოფად ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის სათანადო პირობების შესაქმნელად საქართველოს ტერიტორიაზე იკრძალება ისეთი სამეურნეო საქმიანობა, რომელიც მავნე გავლენას მოახდენს გარემოს მდგომარეობაზე. საქართველოს ახალმა სსკოდექსმა ცალკე კარი დაუთმო ეკოლოგიურ დანაშაულს, დანაშაული გარემოს დაცვის წესის წინააღმდეგ ოც შემადგენლობას აერთიანებს აღნიშნული დანაშაულის ობიექტს წარმოადგენს ის საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც უზრუნველყოფენ ადამიანის ჯანმრთელობას და სხვა ცოცხალი ორგანიზმისათვის უვნებელი გარემოს დაცვას და შენარჩუნებას, ბუნებრივი რესურსებით რაციონალურად სარგებლობას პროფ. ნ.თოდუა აღნიშნავს ეკოლოგიურ დანაშაულთა საგანს წარმოადგენს ბუნებრივი გარემოს სხვადასხვა ელემენტი ჰაერი, მინა, წყალი, მცენარეები, ცხოველები და სხვა გარემოსთან ეკოლოგიურად დაკავშირებული ობიექტები რომელთა შექმნაზეც არ არის დახარჯული ადამიანის შრომა ობიექტი რომელიც გამოვიდა ბუნებრივი გარემოდან და სასაქონლო მატერიალურ ფასეულობათ გადაიქცა მოპოვებული ნავთობი, ქვანახშირი, ხეცყე ზოოპარკში ბინადარი ნადირ ფრინველთა ქურდობა ეკოლოგიურ დანაშაულს არ მიეკუთვნება რომელთანაც დაკავშირებული კვალიფიკაციის პრობლემა საქართველომ თითქმის დღესდღეობით გადალახა თუ არ ჩავთვლით ზოგიერთ პრობლემას რომელზეც შეჩერებას არ ვაპირებთ.

საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგნის დასადგენად და მის გასამიჯნად ეკოლოგიური დანაშაულისაგან, განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიექცეს ბუნების მატერიალური ობიექტების მდგომარეობას არიან თუ არა ისინი ბუნებრივ მდგომარეობაში (მაგ., ძვირფასი ქვა ზღვის ცხოველები გარეული ცხოველები) თუ მათზე არ არის დახარჯული საზოგადოებრივად აუცილებელი შრომა, ისინი არ წარმოადგენენ ქონებას და ამიტომ არ შეიძლება ჩაითვალოს საკუთრების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის საგნად. რაც ხშირად უსისტიემო მიდგომაა² ამით ხაზს უსვამთ იმ გარემოებას, რომ ეს ისეთი ნივთებია, რომელთა დამზადებაზე მოყვანასა და მოპოვებაზე ადამიანის შრომაა განეული ამიტომ დაუფლების საგანი თავისთავად არ შეიძლება იყოს მინა მისი წიაღი, ტყე მაგრამ თუ დაუფლების საგანი არის ბუნებრივი სიმდიდრის დამუშავებით მოპოვებული მოჭრილი ხე, დაჭერილი თევზი ან სხვა გზით მიღებული ფასეულობა რომელშიც ადამიანის შრომაა ჩაქსოვილი (საშენებელში გაზრდილი მხეცები) თუმცა ეს საკითხები სს კანონში განსაზღვრული არ არის მკაფიოდ ვფიქრობთ მეცნიერება ვალდებულია მისცეს პრაქტიკას რაიმე საზომი

¹ ო.გამყრელიძე, ბრძოლა სამართლებრივი სახელმწიფოსათვის, თბილისი, 1998წ, გვ-168.

² თ.ურუშაძე ვ.ლორია ეკოლოგიური სამართალი, თბილისი, 1999, გვ-83.

კრიტიკიუმი რათა ერთმანეთისაგან განვასხვავოდ კვალიფიკაციის ეს პრობლემური საკითხები. ბუნებისა და მისი რესურსების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის გამოყოფა დამოუკიდებელ კარად განპირობებულია იმ სერიოზული საფრთხის არსებობით, რომლის წინაშე დადგა მთელი მსოფლიო სამეურნეო საქმიანობისა და ბუნებრივი რესურსების ზეექსპლოატაციის შედეგად.

ამ კარში, ბუნებრივი გარემოს დაზიანების დიდი რისკიდან გამომდინარე, კანონმდებელი ითვალისწინებს ისეთ ახალ შემადგენლობებს, როგორცაა, მაგ., საქართველოს „წითელ წუსხაში“ შეტანილი, გადაშენების საფრთხის წინაშე მყოფი გარეული ცხოველის ან ველური მცენარის ადგილსამყოფელის მოშლა, ხაზგასმით არის აღნიშნული ჩვენი კანონმდებლის კიდევ ერთი ჰუმანური ნოველა უკანონო ნადირობის დამამძიმებელ გარემოებებში მითითებულია ნადირობა უმწეო მდგომარეობაში მყოფ ნადირ ფრინველზე, აგრეთვე საგანგებო ეკოლოგიური მდგომარეობის დროს ან ეკოლოგიური უბედურების ზონაში. დანაშაულის ჩადენის ადგილი ეს არის განსაღვრული ტერიტორია, სადაც იქნა ჩადენილი დანაშაული მაგ.სსკ-ის 300-ე მუხლით დანაშაულადაა მიჩნეული თევზის ან წყლის სხვა ცოცხალი ორგანიზმის უკანონოდ მოპოვება საქართველოს კონტინენტურ შეღზე, ტერიტორიულ წყლებში განსაკუთრებულ ეკონომიკურ ზონაში ან შიდა წყლებში თუკი ხელყოფა მოხდება ისეთ ცოცხალ ორგანიზმზე რომელიც ამოღებულია ბუნებრივი საბინადრო გარემოდან, გამრავლებულია ნახევრად თავისუფალ პირობებში ან ტყვეობაში, მაშინ სახეზე იქნება საკუთრების სანააღმდეგო დანაშაული. თევზის მოპოვება უკანონოდ ჩათვლება როცა ის ამ წესების დარღვევით მოხდება თევზჭერა ატარებს სანებართვო ხასიათს. რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი დაშვებულია მხოლოდ უფლებამოსილი ორგანოს ნებართვით (ლიცენზიით) მაშ. ე.ი. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილი თავის მხრივ აგებულია სისხლის სამართლებრივი დაცვის ობიექტის ღირებულებათა შკალის მიხედვით. დანაშაული გარემოს დაცვისა და ბუნებრივი რესურსებით სარგებლობის წესის წინააღმდეგ ითვალისწინებს პასუხისგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას დანაშაულის ჩადენის ადგილით ცხოველთა სამყაროს დაცვისა და ბიოლოგიური მრავალფეროვნების შენარჩუნების მიზნით სახელმწიფო ქმნის ნაკრძალებს ეროვნულ პარკებს და სხვა დაცულ ტერიტორიებს დაცული ტერიტორიები არის ბიოლოგიური მრავალფეროვნების ბუნებრივი რესურსების და ბუნებრივ გარემოში ჩართული კულტურული ფენომენის შესანარჩუნებლად განსაკუთრებული მნიშვნელობის მქონე სახმელეთო ტერიტორია და ან აკვატორია, რომლის დაცვა და მართვა ხორციელდება გრძელვადიან და მყარ სამართლებრივ საფუძველზე დაცული ტერიტორიების შიგნით იკრძალება ბუნებრივი ეკოსისტემის რღვევა და სახის შეცვლა ექსპლოატაციის ან რაიმე სხვა მიზნით რომელიმე ბუნებრივი რესურსების განადგურება ამონყვეტა დატყვევება რღვევა დაზიანება ტერიტორიაზე ასაფეთქებელი ნივთიერების შეტანა და სხვა. (სსკერძო ნაწილი წიგნი მეორე რედ. გ.ამაჟულაშვილი გვ.206) უკანონო ნადირობა მექანიკური სატრანსპორტო ან მასობრივი განადგურების სხვა საშუალებით გულისხმობს გარეულ ცხოველთა ნადირფრინველთა დევნისათვის ავტომობილის, მოტოციკლის კატარლის და სხვა სატრანსპორტო საშუალების გამოყენებას ცნობილია რომ ვერტფრენით უკანონო ნადირობა საკმაოდ გავრცელებული პრაქტიკაა ცხოველთა სამყაროს ობიექტის მოპოვებისათვის შხამქიმიკატების, ასაფეთქებელი საშუალების, ცხოველთა თავმოყრის ადგილებში მცენარეული საფარის გადაწვის და სხვა მსგავსი საშუალების გამოყენება, რომელსაც შეუძლია ცხოველთა მასობრივი მოსპობა რაც ერთ-ერთი საშიში სახეა ეკოლოგიური გარემოსათვის არადა ამ ქვეყნის შვილები ვართ რომელთაც გვინახავს კლდეზე გადმომდგარი ჯიხვი ამ ნატური პეიზაჟით ხომ უამრავი სტუმრის მოზიდვა შეიძლება.

ასევე უნდა ითქვას არც ატმოსფერული დაცვის კუთხით გვაქვს საქმე სახარბილოდ რომლის დაბინძურების ძირითადი წყარო დედამიწაზე მომხდარი ბუნებრივი პროცესებია ოზონის დამცავი ფენის დარღვევა და ნახშიროჟანგის გაზის მომატება ინვეს დედამიწაზე ტემპერატურის ზრდას.

¹ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი მეორე, რედ.გ.ამაჟულაშვილი, გვ206.

ავტომანქანების და თვითმფრინავების მიერ აირების გამოფრქვევისას ინტენსიური ულტრაისფერი რადიაციის გამო ითრგუნება მცენარეთა ფოტოსინთეზი. ოზონის ფენა რომელიც დედამიწას გარს აკრავს 20-30 კილომეტრის სიმაღლეზე აკავებს მზის ულტრაისფერ გამოსხივებას რომლის ფენაც მცირდება გამოსხივების შედეგად იმატებს ონკოლოგიური დავაადებათა რიცხვი. მართალია აბსოლუტურად სუფთა ჰაერი არ არსებობს ბუნებაში მისი სისუფთავის კრიტერიუმია იმ ოდენობით მავნე ნივთიერების არსებობა, რაც არავითარ ცუდ ან საშიშ გავლენას არ მოახდენს ადამიანის ჯანმრთელობაზე ატმოსფერული ჰაერის დაცვის საქმეში დიდი მნიშვნელობა აქვს მრეწველობისა და განაშენიანების ნორმატივების დადგენას, რათა თავიდან იქნეს აცილებული დასახლებულ პუნქტებში მტვრის და გაზების საშიში კონცენტრაციის წარმოშობა. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მიხედვით ისჯება ჰაერის გაბინძურება ადამიანთა ჯანმრთელობისათვის მავნე სამრეწველო წარმოების ნარჩენებით თანამედროვე პირობებში წმინდა ჰაერის შენარჩუნების პრობლემა უდიდესი მნიშვნელობის პრობლემით იქცა განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაში არიან ის ქვეყნები, სადაც წარმოება, კერძოდ მრეწველობა ძლიერ არის განვითარებული ამ მხრივ საქართველო დღევანდელ ვითარებაში უკეთეს მდგომარეობაშია მრეწველობა მართალია ვერ ვითარდება რომელმაც შესაძლებელია საზიანო გავლენა მოახდინოს მაგრამ საქართველოში უხვად გაიჩეხა ტყეები მთაგორიანი რელიეფის გამო მაინც ამ ნაწილში მწვანე საფარი შემორჩა რაც ხელს უწყობს ჰაერის განმწმუნებას და მეტად მნიშვნელოვანი ერთი გარემოება რომელსაც ო.გამყრელიძე აღნიშნავს ჰაერის სინმინდის დაცვის პრობლემას, ბუნების სხვა ობიექტების დაცვასთან შედარებით, გარკვეული თავისებურება გააჩნია, კერძოდ თურმე წყლის გაჭუჭყიანება გარკვეული ზომით შეიძლება მოსათმენი იყოს, რადგან წყლის შეცვლა შეიძლება, აგრეთვე შესაძლებელია დაელოდოს კაცი, როდის დაინმინდება წყალი, მაგრამ ჰაერს ვერ შეცვლის სხვა რაიმე საგანი საინტერესოდ მიუთითებს ასევე პროფ.ოგამყრელიძე¹ საერთოდ წყალსა და ჰაერს ბევრი რამ აქვთ საერთო საერთოა მათ შორის აგრეთვე გაჭუჭყიანების მიზეზები (მრეწველობა და სხვა) და მის წინააღმდეგ ბრძოლის საშუალებებიც მაგრამ ლიტერატურაში აღნიშნავენ აგრეთვე განსხვავებას წყალსა და ჰაერს შორის, რაც გავლენას ახდენს მათ დაცვაზე სისატონოვი აღნიშნავს, ჰაერი და ატმოსფერული ჰაერი ერთი და იგივეა, რომ ჰაერი არის ბუნებრივი გარემო, ბუნებრივი სიკეთე ვთქვათ წყალი მინა და სხვა ბუნებრივი სიკეთე ამავე დროს სახელმწიფო საკუთრებასაც შეადგენს, ამას ვერ ვიტყვი ჰაერის შესახებ ჰაერი სადაც არ უნდა იყოს ის, არავის საკუთრებას არ შეადგენს ის მხოლოდ ბუნებრივი სიკეთეა რომლითაც ყველა ცოცხალი ორგანიზმი სარგებლობს სამართლებრივი თვალსაზრისით პირობით გამოყოფენ ორი სახის ჰაერს 1. შინაგანი ჰაერი 2. გარეგანი (ატმოსფერული) ჰაერი შინაგანი ჰაერი ეს ის ჰაერია რომელიც რომელიმე შენობის შიგნითაა შინაგანი ჰაერი წარმოადგენს ნაწილს სამუშაო გარემოს მაგ ფაბრიკაში ქარხანაში და სხვა უნდა ითქვას რომ შინაგანი ჰაერის სამართლებრივი რეჟიმი განისაზღვრება არა ბუნების დაცვის კანონით არამედ შრომის დაცვის კანონმდებლობით თუ ქარხანა ან ფაბრიკა გამოყოფს რაიმე მტვერს და ავრცელებს თავისავე შენობაში და მოჰყვა რაიმე შედეგი რაც აღნიშნულია 295-ე მუხლში პასუხისგებლობა დადგება სამრეწველო სანიტარიის წესების დარღვევისათვის თუ ეს საფრთხეს უქმნიდა მუშების და მოსამსახურეების სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას რაც შეეხება ჰაერს რომელიც შენობის სამრეწველო კომპლექსის გარეთაა იგი შეადგენს ბუნებრივ სიკეთეს და ეწოდება ატმოსფერული ჰაერი.

საბჭოთა პერიოდის იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული იყო მოსაზრება ატმოსფერული ჰაერზე ან ატმოსფეროზე საერთოდ სახელმწიფო საკუთრების შესახებ მაგრამ ასეთი შეხედულება არ არის სწორი, ვინაიდან ატმოსფერული ჰაერი არ შეიძლება იყოს საკუთრების ობიექტი ატმოსფერული ჰაერი ყველა ქვეყნის საერთო სარგებლობის საგანია და არ შეიძლება იგი რომელიმე სახელმწიფოს საკუთრებაში იყოს. ატმოსფერული ჰაერის დაბინძურების მავნე შედეგები შეიძლება

¹ სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები, წიგნი IV, რედ.გ.ფერაძე, გვ196, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი 2019.

გამოვლინდეს იმ სახელმწიფოს ფარგლებს გარეთ, სადაც დაბინძურების წყარო იმყოფება, თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს ატმოსფერული ჰაერის საერთაშორისო დაცვას. ეს კი განაპირობებს რეგიონალურ სახელმწიფოთა თანამშრომლობას ორმხრივი და მრავალმხრივი ხელშეკრულების საფუძველზე.

ატმოსფერული ჰაერის სინმინდის დარღვევის სუბიექტად გვევლინებიან მოქალაქეები, საწარმოები, დანესებულებები, ორგანიზაციები, რომელთა საქმიანობა დაკავშირებულია ატმოსფერულ ჰაერზე მავნე ფიზიკურ, ქიმიურ ბიოლოგიურ ზემოქმედებასთან, აგრეთვე რომლებიც ახორციელებენ ავტომანქანების, თვითმფრინავების და სხვა მოწყობილობათა პროექტირებას წარმოებას და ექსპლოატაციას.

ატმოსფერული ჰაერი სახელმწიფოს ტერიტორიული მთლიანობის შემადგენელი ნაწილია კერძოდ ის იმ ატმოსფერული ჰაერის ნაწილია,¹ რომელიც იმყოფება ხმელეთის, მდინარეების, ტბებისა და ტერიტორიული წყლების ზემოთ ატმოსფერული ჰაერი უნდა იქნეს დაცული მისი პრაქტიკულად გამოყენების ფარგლებში საჰაერო სივრცე განისაზღვრება 30 კილომეტრის სიმაღლით. ყველა შემთხვევაში მთავარია განისაზღვროს ატმოსფეროზე მავნე ზემოქმედების ფარგლები, რომლებიც იურიდიული პასუხისგებლობის საფუძველსაც წარმოადგენს. უნდა ითქვას, ჩვენ რამდენჯერმე აღვნიშნეთ, საქართველო ძალზე მდიდარია ბუნებრივი ობიექტებით, რომლებიც მდიდარია მცენარეულობით და ნადირ ფრინველით, მიუხედავად ამისა, ბევრი ნადირ ფრინველი საქართველოში გადაშენდა ან გადაშენების გზაზეა იღვევა თევზის მარაგიც და ამას ყველაფერს ყოველდღიურად დაცვა ესაჭიროება უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს ეს არის თევზეულის და ხორციულის ორანთოფაუნას (ფრინველებს) განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა აქვს მეურნეობის კულტურების და ტყის მავნე მწერებთან ბრძოლაში გარეული ნადირის ცალკეული წარმომადგენლები (მელა ტურა და სხვა) ებრძვიან სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მავნებლებს.

ეკონომიკის განვითარებამ, ახალი სივრცეების ათვისებამ, გარემოს გარდაქმნამ და ადამიანის სამეურნეო მოღვაწეობამ ცხოველების მრავალი სახეობა გაანადგურა XIX საუკუნის განმავლობაში დედამიწაზე მოისპო ცხოველთა 106 სახეობა, ხოლო XX საუკუნის პირველ ნახევარში კი 40 სახეობა. უკანასკნელ ათასწლეულში კავკასიაში განადგურდა მსხვილ ძუძუმწოვართა ცხოველთა 9 სახეობა, ლომი X საუკუნეში, ავაზა VIII საუკუნეში. საქართველოს ფრინველთა სიას მალე გამოაკლდება ხონთქრის ქათამი. ცალკე აღნიშვნის ღირსია განცალკევებულ ქვესახეებზე შველზე, რომელიც მსუბუქი და მოხდენილი აღნაგობისაა, ხასიათდება მოკლე ტანით, გრძელი წამახვილებული ყურებით, მოკლე კუდი ბენვიდან არ ჩანს, პატარა და მალალ ჩლიქებზე დგას, უყვართ ნათელი, ფოთლოვანი ტყეები, ბალახოვანი მინდვრები; განსაკუთრებით კი მუხის ტყეები. ადამიანებმა სავარგულების გაფართოების მიზნით ტყე – სტეპები გაანადგურეს და შველებს დაბურული ტყის ხშირი ტევრი დაუტოვეს. მათი ძირითადი მტერი მგელია, არანაკლებ ემტერებათ აფთარი, მელა, არწივი. მათ შორის ყველაზე დიდი მტერია ადამიანი. შეიძლება ვთქვათ, ცხოველთა სამყარო ესაა ქვეყნის ტერიტორიის ხმელეთზე, წყალში ატმოსფეროში ნიადაგში ბუნებრივი თავისუფლების პირობებში (მდგომარეობაში) არსებული და განვითარებადი გარეული ცხოველების, ცოცხალი ორგანიზმების ერთობლიობა შინაური ცხოველების სამყარო სამართლებრივი დაცვის სხვა ობიექტია.

ბუნებრივი თავისუფლების მდგომარეობის ქვეშ იგულისხმება ადამიანის მიერ შეუზღუდავი ცხოველების უშუალო კავშირი ბუნებასთან ზოგიერთ ნაკრძალში ცხოველები (ირმები დათვები) იმყოფებიან დიდ ბაკებში. ასეთ პირობებში ცხოველები მიახლოებული არიან ბუნებრივს. ისინი მაინც არ იმყოფებიან ბუნებრივი თავისუფლების მდგომარეობაში, მათი სასიცოცხლო სივრცე მაინც შეზღუდულია. ისინი ხელოვნურად იღებენ საკვებს, ასეთ პირობებში ეს ცხოველები წარმოადგენენ ნაკრძალის ქონებას. მათზე კანონმდებლობა ცხოველთა საყაროს შესახებ არ ვრცელდება.

¹ თ.ურუშაძე ვ. ლორია ეკოლოგიური სამართალი (მეორე გამოცემა), თბილისი, 1999, გვ. 121.

ასევე თანამედროვე ეპოქაში დიდი ყურადღება უნდა მიექცეს წყლის დაცვის საკითხს - წყლის დაცვა გაჭუჭყიანების, დანაგვიანების და დაშრობისაგან, ისევე როგორც საზოგადოდ ბუნების სხვა ობიექტების დაცვა, სხვადასხვა საშუალებებითა და გზებით ხორციელდება.¹ ერთ-ერთი საშუალება წყლის დაცვისა, გახლავთ წყლის სამართლებრივი დაცვა, წყლების სამართლებრივ დაცვაში იგულისხმება იმ სამართლებრივი საშუალებების ერთობლიობა, რომელიც მიმართულია წყლების ბუნებრივი მარაგების შენარჩუნების, აღდგენის და გაუმჯობესებისაგან ყველა სახის წყალთა რესურსები, ბუნებრივი თუ ხელოვნური აღრიცხვა წყალთა რესურსების სახელმწიფო კატასტრში, სადაც გათვალისწინებულია რესურსების სახეები, მათი ადგილმდებარეობა, მოცულობა. არასწორი სამეურნეო საქმიანობის და აგრეთვე წყლის ობიექტის არასაკმარისად დაბალანსებული გამოყენების შედეგად ადგილი აქვს ისეთ შედეგებს როგორცაა წყალსატევების გაჭუჭყიანება და დაშრევა. ეს უარყოფით გავლენას ახდენს არა მარტო წყლის ობიექტების მდგომარეობაზე, არამედ წყალთან მჭიდროდ დაკავშირებული ბუნების სხვა ობიექტებზეც, მათ შორის მიწაზეც, მცენარეულ და ცხოველთა სამყაროზე მდინარეების გაჭუჭყიანებაში ყველაზე აქტიური როლი ეკუთვნის ეროზიას. რესპუბლიკაში წყალმემკრებ აუზებიდან წელიწადში საშუალოდ ჰქვრიდან 1-3 ტონა ნიადაგი ჩამოირიცხება.

საინტერესო საკითხს სვამს პროფ. ო. გამყრელიძე, როგორ უნდა გავიგოთ ტერმინი “წყლები”. წყლები გულისხმობს წყლის ბუნებრივ მარაგს, რომელიც შეადგენს წყლის ერთიან ფონდს და სახელმწიფოს განსაკუთრებულ საკუთრებაშია, რადგან წყლის დაცვის ობიექტია წყლის ბუნებრივი მარაგი, ამიტომ წყლის გაჭუჭყიანება წყალგამტარ სისტემაში არ ჩაითვლება წყლის გაჭუჭყიანებათ. წყალსატევებში იგულისხმება არა მარტო მდინარეები, ტბები, ტბორები, არხები, არამედ აგრეთვე მყინვარებიც. როგორც მიწისზედა წყლები, ისე მიწის ქვეშა წყლებიც, ასევე დაცვას ექვემდებარება აგრეთვე ყოველგვარი ჭები, რომლებიც საქართველოს ტერიტორიაზეა. მოსახლეობის მიერ უყაირათო ხარჯვა-გამოყენება და გაჭუჭყიანება საწარმოები როგორც წესი, აგრძელებენ გაუმწინდავი ჩამდინარე წყლების ჩაშვებას. ამის გამო ძლიერ გაჭუჭყიანებულია ყველა ძირითადი მდინარე (მტკვარი, რიონი, არაგვი“ ლიახვი ენგური და ა.შ.). ქვეყნის ფიზიკურ – გეოგრაფიული პირობები უმეტეს ადგილებში ხელს უწყობს მდინარეთა წყალუხვობას, ხელსაყრელ პირობებს ქმნის ჰიდროელექტროსადგურების მშენებლობისათვის. ნიკო ნიკოლაძე ამას უშუალოდ უკავშირებდა ბუნებრივი რესურსების ათვისებას: რამდენი მოძრავი ძალა გვაბადია, ეს ყველაფერი გამოიყენება, ეს აუარებელ ჩარხებს დაზგებს, მანქანებს აამოძრავებს, მაგრამ ადამიანმა ვერ ისწავლა წყლის გამოყენება სამართლებრივად, ეს პრობლემა არ ახალია ამ პრობლემებზე იწერებოდა საბჭოთა ხელისუფლების პირობებშიც. პროფ. ო. გამყრელიძე სწორედ იმ ეპოქაში წერდა ერნოს ულამაზესი მთის ტბიდან გამომდინარე ყვირილას წმინდა ანკარა წყალი ქ.ჭიათურაში მარგანეცისგან ისე შავდება, როგორც კუპრი ბოლომდე, ასე გაშავებული მიედინება და თან მიაქვს საუკეთესო ხარისხის მარგანეციც (პროფ. ო. გამყრელიძე, სამართლის და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები გვ. 185-ე) დღესაც ანალოგიური მდგომარეობა გვაქვს მიუხედავად იმისა სისხლის სამართლებრივი კანონმდებლობა მკაცრია იმათ მიმართ ვინც აბინძურებს და არღვევს წყლის გამოყენების სამართლებრივ პრინციპს.

ლიტერატურა:

1. სამართლისა და პოლიტიკური აზროვნების ისტორიის ნარკვევები. წიგნი IV . გამომცემლობა „მერიდიანი“, რედ. გ. ფერაძე.
2. ო. გამყრელიძე “ 85 მოგონებები პორტრეტები. თბილისი 2017.
3. თ. ურუშაძე, ვ. ლორია. ეკოლოგიური სამართალი (მეორე გამოცემა), თბილისი. 1999წ.
4. სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი მეორე, რედ. გ. მამულაშვილი. 2016.

¹ ო. გამყრელიძე, 85 მოგონებები, პორტრეტები, თბილისი, 2017, გვ. 11.